

ΝΤΑΝΙ ΡΟΝΤΡΙΚ

Ο κορυφαίος οικονομολόγος εξηγεί γιατί η παραμονή ή η έξοδος της Ελλάδας από την ευρωζώνη είναι επιλογή «μεταξύ σφύρας και άκμονος»

“**Στήνουν τους Έλληνες στον τοίχο, με μεταρρυθμίσεις που είναι μέχρι θανάτου αιμορραγία**

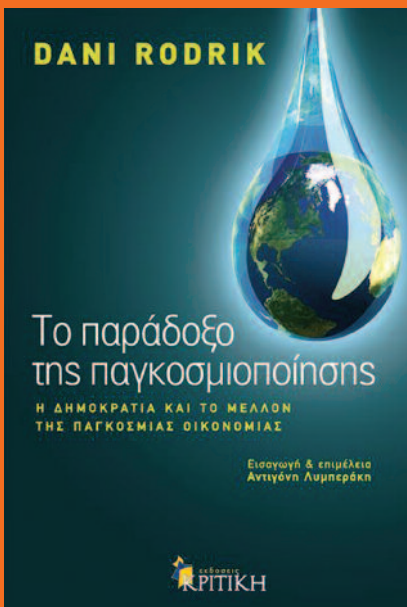
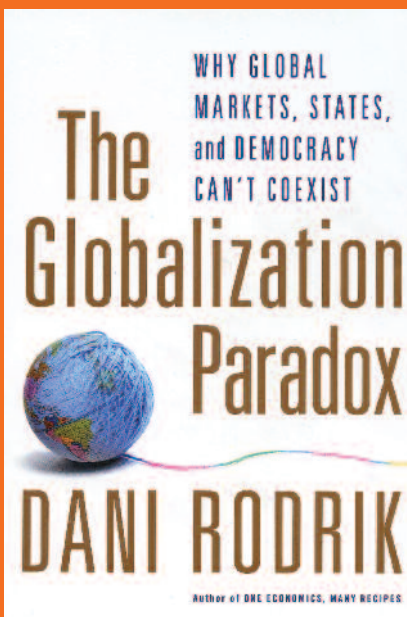
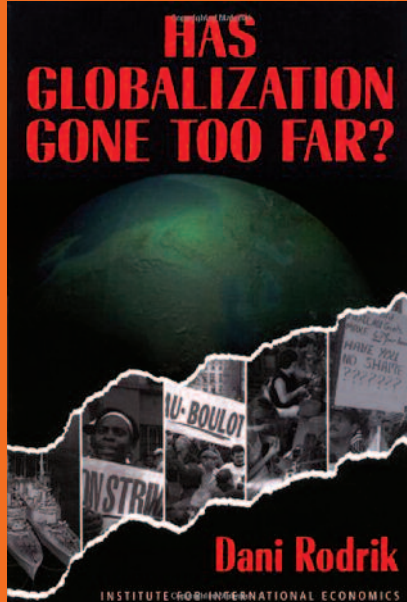
Εφαρμόζετε «συνταγή» κοινωνικής έκρηξης και όχι ανάπτυξης”

Δυστυχώς, σε ένα σύστημα όπου οι δανειστές έχουν τον πρώτο λόγο και συμπεριφέρονται μυωπικά, κανείς δεν εγγυάται ότι θα επικρατήσει η λογική”

Στη Δέσποινα Παπαγεωργίου

Σκεφθείτε το ακόλουθο σενάριο: μετά από μια νίκη του αριστερού κόμματος ΣΥΡΙΖΑ, η νέα κυβέρνηση της Ελλάδας ανακοινώνει ότι θέλει να επαναδιαπραγματευτεί τους όρους της συμφωνίας με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Γερμανίδα καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ επιμένει πεισματικά στις θέσεις της και λέει ότι η Ελλάδα πρέπει να τηρήσει τους υπάρχοντες όρους... Αυτό, σύμφωνα με το φανταστικό προδικαστικό σενάριο του διεθνούς φήμης καθηγητή Ντάνι Ρόντρικ, θα πυροδοτούσε μια σειρά καταγιστικών εξελίξεων παγκοσμίως, που θα κατέληγαν στη... Δεύτερη Μεγάλη Ύφεση. «Πολύ χρόνια αργότερα, η Μέρκελ, που θα είχε αποσυρθεί από την πολιτική έχοντας γίνει κάτι σαν αναχωρήτρια, ερωτάται αν θεωρεί ότι θα μπορούσε να έχει κάνει κάτι διαφορετικό κατά την κρίση του ευρώ. Δυστυχώς, η απάντησή της έρχεται πολύ αργά για να αλλάξει τον ρου της ιστορίας...» σημειώνει κλείνοντας το άρθρο του. Θα επισημάνει ότι σήμερα οποιοδήποτε γεγονός, και όχι απαραίτητα το περιγραφόμενο, θα μπορούσε να φουντώσει τη φωτιά σε έναν πλανήτη όπου είναι δύσκολο να επικρατήσει η λογική, όταν τον πρώτο λόγο έχουν οι δανειστές και μια πολιτική ελίτ τυφλωμένη από ιδεοληψίες που ορίζουν το «συμφέρον» της με πολύ μυωπικούς όρους.

Γεννημένος το 1957 στο πάλαι ποτέ σταυροδρόμι των πολιτισμών, την Κωνσταντινούπολη, ο Τούρκος οικονομολόγος, συγγραφέας και αρθρογράφος Ντάνι Ρόντρικ τρύπωσε με άνεση στην «ομάδα» των οικονομολόγων με τη μεγαλύτερη επιρροή στα δυτικά κέντρα λήψης αποφάσεων παγκοσμίως. Ειδικευμένος σε θέματα πολιτικής οικονομίας, παγκοσμιοποίησης και στις σχέσεις της τελευταίας με τη δημοκρατία και την οικονομική ανάπτυξη, ο Ντάνι Ρόντρικ σήμερα διδάσκει στο Ινστιτούτο Ανώτατων Σπουδών του Πρίνστον και είναι επισκέπτης καθηγητής στο London School of Economics. Μέχρι το 2013, και επί ▶▶

Βιβλία του πολυγραφώτατου διακεκριμένου οικονομολόγου έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες και έχουν αναχθεί σε σημεία αναφοράς για την παγκόσμια σκέψη

► δεκαοκτώ συναπτά έτη, ήταν καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας στη Σχολή «Τζον Κένεντι» στο Χάρβαρντ και, προηγουμένως, δίδασκε επί μία τετραετία στο Κολούμια.

Ο σπουδαίος αυτός διανοητής εμφανίζεται εξαιρετικά επικριτικός με τις πολιτικές που ακολουθούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. «Οι πολιτικές που χρειάζονται σήμερα στην ΕΕ δεν είναι αστροφυσική. Πρέπει να σταματήσει να δίνεται έμφαση στη λιτότητα και τη δημοσιονομική ισορροπία» θα μου πει ο άνθρωπος που το τελευταίο του βιβλίο «Το Παράδοξο της Παγκοσμιοποίησης» (2011) έχει μεταφραστεί σε δώδεκα γλώσσες -κυκλοφορεί και στα ελληνικά. Η κεντρική ιδέα είναι ότι όσο περισσότερο εντείνεται η παγκοσμιοποίηση τόσο υπονομεύει τους θεσμούς επάνω στους οποίους στηρίζεται. Το «Έχει Προχωρήσει Πολύ Μακριά η Παγκοσμιοποίηση:» (1997) είχε χαρακτηριστεί από το Business Week ως «ένα από τα πιο σημαντικά οικονομικά βιβλία της δεκαετίας».

Δεν θεωρείται «εναλλακτικός» ή «ριζοσπάστης» οικονομολόγος. Ωστόσο, ο Ρόντρικ κατακεραυνώνει την ασυδοσία για την οποία έχουν πάρει «ελευθεράς» οι «αγορές»: «Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης» γράφει σε άρθρο του «**ήταν οι εθνικές κυβερνήσεις που διέσωσαν τράπεζες και εταιρείες, ανακεφαλαιοποίησαν το χρηματοοικονομικό σύστημα, εγγυήθηκαν τα χρέη, χαλάρισαν τη ρευστότητα, γέμισαν τη δημοσιονομική αντλία και πλήρωσαν τις επιταγές της ανεργίας και του κοινωνικού κράτους -και πήραν την ευθύνη για ό,τι πήγαινε στραβά**». Αλλά, συμπληρώνει: «**Όπως ο πρώην επικεφαλής της Τράπεζας της Αγγλίας Μέρβιν Κινγκ εύστοχα το έθεσε στο πλαίσιο της οικονομίας, "οι παγκόσμιες τράπεζες είναι παγκόσμιες στη ζωή, αλλά εθνικές στον θάνατο"**»...

Με «διεθνή» παράσημα, μεταξύ των οποίων το Βραβείο Άλμπερτ Χίρσμαν του Ερευνητικού Συμβουλίου Κοινωνικών Επιστημών και το Βραβείο Λεοντίφ για την Προώθηση των Ορίων της Οικονομικής Σκέψης, ο Ρόντρικ έχει ανακηρυχθεί επίτιμος διδάκτορας σε πολλά πανεπιστήμια ανά τον κόσμο και συνεργάζεται με πλήθος διεθνούς φήμης ερευνητικά ινστιτούτα, όπως το National Bureau of Economic Research και το Centre for Economic Policy Research.

Σήμερα, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν έχουν μπορέσει μέχρι σήμερα να διαχειριστούν με τον καλύτερο τρόπο την οικονομική μοίρα της χώρας μας, θα πει ότι το θέμα παραμονής ή όχι της Ελλάδας στην ευρωζώνη «αποτελεί μια παροιμιώδη επιλογή "μεταξύ σφύρας και άκμονος"».

Ο καθηγητής, **άρθρα του οποίου δημοσιεύονται στα μεγαλύτερα επιστημονικά οικονομικά περιοδικά του κόσμου** αλλά και σε έναν ιστότοπο που συγκεντρώνει την αφορέμα της παγκόσμιας διανοήσης με τη μεγαλύτερη επιρροή στα πράγματα, το Project Syndicate, ειδικεύεται και σε θέματα δημοκρατίας.

Σε άρθρο του αναφέρει ότι, σύμφωνα με τις παγκόσμιες έρευνες του Ινστιτούτου Freedom House, παρατηρείται σταθερή αύξηση από το 1970 του αριθμού των χωρών που χαρακτηρίζονται ως «ελεύθερες» -τάση που ο καθηγητής του Χάρβαρντ Σάμουελ Χάντλινγκτον ονόμασε «τρίτο κύμα» εκδημοκρατισμού.

«**Η έξοδος από το ευρώ, μαζί με αθέτηση χρέους, θα μπορούσε να ανακουφίσει την κατάσταση, αλλά υπάρχουν πολλά που θα μπορούσαν να πάνε στραβά. Οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν έχουν αποδείξει ότι είναι ικανές να διαχειρίζονται την οικονομία ανεξάρτητα από την εξωτερική πειθαρχία**» λέει ο Ρόντρικ.

Ωστόσο, η επιρροή που το 99% ασκεί στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μειώνεται και, όπως αναφέρει ο Ρόντρικ, «όταν τα συμφέροντα των ελίτ διαφέρουν από εκείνα της υπόλοιπης κοινωνίας, είναι οι δικές τους απόψεις που μετράνε -σχεδόν αποκλειστικά αυτές». Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι αυτό συμβαίνει και στη σημερινή Ευρώπη, όπου η εξουσία της λήψης αποφάσεων (που ο καθηγητής Ρόντρικ ονομάζει «εκπροσώπηση») έχει εκχωρηθεί στην τρόικα, ενώ τα κυρίαρχα ΜΜΕ (θεσμοί που προορίζονται να «συγκρατούν» την εξουσία, κατά τον καθηγητή) φαίνεται πως στηρίζουν την παρούσα πολιτικοοικονομική κατάσταση...

Πιστεύεται ότι υπάρχει διάβρωση της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Κι αν υπάρχει, μπορεί η χώρα, χωρίς να αποκαταστήσει τη δημοκρατία, να εξέλθει από την κρίση;

«Στην πραγματικότητα, υπάρχει ένα παγκόσμιο πρόβλημα δημοκρατίας, και η Ελλάδα απλώς βιώνει μια ακραία εκδοχή μιας ασθένειας που επηρεάζει όλες τις σύγχρονες κοινωνίες» θα μου πει. Και θα συνεχίσει: «Κατ' όνομα, η δημοκρατία έχει καταστεί η μόνη αποδεκτή μορφή διακυβέρνησης. Αλλά, όμως, ολοένα και περισσότερο η δημοκρατία καθίσταται ένα άδειο κέλυφος, καθώς περιορίζεται σε εκλογικές ανά περιόδους αναμετρήσεις, στις οποίες πολιτικοί, που απολαμβάνουν ελάχιστης εμπιστοσύνης και που διαθέτουν ελάχιστες νέες ιδέες, ανταγωνίζονται για τα λάφυρα της εξουσίας.

Στη ρίζα του, το πρόβλημα είναι ότι η οικονομία και η πολιτική μας έχουν χάσει τον συγχρονισμό τους. Μια από τις πιο σπουδαίες ιδέες των κοινωνικών επιστημών από την εποχή του Άνταμ Σμιθ είναι ότι οι αγορές χρειάζονται διακυβέρνηση: χρειάζονται κοινωνικούς, νομικούς, ρυθμιστικούς και πολιτικούς θεσμούς για να λειτουργούν εύρυθμα και να χαιρούν νομιμοποίησης. Οι θεσμοί αυτοί παραμένουν κυρίως εθνικοί σήμερα, ακόμα και εντός της ΕΕ, όπου έχουν δημιουργηθεί και σημαντικοί υπερεθνικοί θεσμοί. Εν

τω μεταξύ, οι αγορές έχουν παγκοσμιοποιηθεί, και γι' αυτό εύκολα διαφεύγουν από τα όρια των υπαρχόντων θεσμών. Όσο η Ελλάδα παραμένει βυθισμένη στην κρίση (και εντός ευρωζώνης), οι οικονομικές αποφάσεις που έχουν μεγαλύτερη σημασία δεν είναι εκείνες που λαμβάνονται στην Αθήνα, αλλά εκείνες που λαμβάνονται στο Βερολίνο, τη Φραγκφούρτη, και τις Βρυξέλλες. Κατ' επέκταση, είναι λίγα εκείνα που μπορούν να κάνουν οι Έλληνες πολιτικοί -εκτός από το να επωμίζονται τις συνέπειες για τις ανεπαρκείς αποφάσεις στη Γερμανία».

Εννοείτε ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν φέρουν ευθύνη;

«Όλα αυτά δεν μειώνουν την ευθύνη των ελληνικών κυβερνήσεων για την κακή διαχείριση της ελληνικής οικονομίας στην πορεία της μέχρι την κρίση και στο ότι την άφησαν τόσο εκτεθειμένη σε εξωτερικά σοκ. Θεωρώ ότι οι περισσότεροι Έλληνες έχουν πλήρη συναίσθηση ότι πρέπει να γίνουν οδυνηρές μεταρρυθμίσεις: καλύτερη συλλογή φόρων, πιο λιτό κράτος, και λιγότερες ρυθμίσεις που προστατεύουν τους λίγους εναντίον των πολλών. Η προσπάθεια, όμως, για την πραγματοποίηση αυτών των μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο αποπληθωρισμού και αισχρών επιπέδων ανεργίας είναι μάλλον συνταγή για κοινωνική έκρηξη παρά για ανάκαμψη. Εκείνοι που λένε ότι "οι Έλληνες δεν θα πραγματοποιήσουν ποτέ αυτές τις μεταρρυθμίσεις αν δεν στηθούν με την λάιπη στον τσίκο" συμμετέχουν στο να αφεθεί ο ασθενής να πεθάνει από αιμορραγία».

Αναφέρω στον καθηγητή ότι το «χαρτί» που συχνά παίζει η ελληνική κυβέρνηση είναι ότι «αν ψηφίσουμε την τρόικα, οι αγορές θα θυμώσουν, θα μας πετάξουν έξω από την ευρωζώνη, και τότε ο ουρανός θα πέσει στο κεφάλι μας».

Αντιστοιχεί σε κάποιο βαθμό στην πραγματικότητα και, αν ναι, αυτό σημαίνει ότι η έξοδος από

την ευρωζώνη είναι η μόνη σημαντική απόφαση που η παρούσα ή μια μελλοντική ελληνική κυβέρνηση μπορεί να λάβει για να αρχίσει να εξέρχεται η χώρα από την κρίση;

«Θα ήταν ανεύθυνο να προτείνει κάποιος, ιδίως κάποιος απ' έξω, ότι η έξοδος από την ευρωζώνη είναι απαραίτητη και η προτιμότεμη επιλογή. Ακόμα και αν δεν πέσει ο ουρανός, κάτι τέτοιο συνεπάγεται μια τεράστια σειρά από αβεβαιότητες. Αν υπάρξει καλή διαχείριση των μακροοικονομικών ισορροπιών και προσδοκιών, μια έξοδος από το ευρώ, σε συνδυασμό με αθέτηση χρέους, θα μπορούσε πράγματι να φέρει κάποια ανακούφιση και να ανοίξει ένα μονοπάτι για την ανάκαμψη, αφού κατακαθήσει ο κουρνιαχτός του πρώτου σοκ. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν πολλά που θα μπορούσαν να πάνε στραβά και -ας το δούμε κατάματα- οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν έχουν υπάρξει ικανές στο να διαχειρίζονται την οικονομία ανεξάρτητα από την εξωτερική πειθαρχία. Οπότε, τα

Όσο η Ελλάδα παραμένει στο ευρώ, δεν είναι εφικτό να μειώσει το χρέος με πληθωρισμό. Οπότε, απομένουν δύο επιλογές: μείωση με ανάπτυξη και διαγραφή χρέους. Ίδανικά, θα είχαμε συνδυασμό τους.

πράγματα θα μπορούσαν να εξελιχθούν ακόμα χειρότερα. Δυστυχώς, πρόκειται για την παροιμιώδη επιλογή "μεταξύ σφύρας και άκμονος"».

Ο καθηγητής Ρόντρικ ειδικεύεται στη μελέτη της παγκοσμιοποίησης, όπως αναφέρθηκε. Η τρόικα, λοιπόν, είναι μια υπερεθνική οντότητα. Η συνταγή, ωστόσο, που κορήγησε στην Ελλάδα, θεωρείται σύμφωνη με τις επιταγές της «Συναίνεσης της Ουάσιγκτον» και παραλλαγές της έχουν εφαρμοστεί σε πολλές χώρες. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα, σε εθνικό επίπεδο, δεν φαίνεται να έχει το δικαίωμα να προτείνει μια διαφορετική λύση, ενώ επωμίζεται το βάρος της αποτυχίας ή επιτυχίας του προγράμματος «διαρθρωτικής προσαρμογής». Αναφέρω αυτές τις σκέψεις στον καθηγητή και τον ρωτώ:

Θεωρείτε ότι αυτή η υπερεθνική συνταγή, που περιλαμβάνει, για παράδειγμα, μαζικές ιδιωτικοποιήσεις, θα μπορούσε να ελεήσει το ελληνικό πρόβλημα ή ότι χρειάζεται μια συνταγή ειδικά μελετημένη για τη συγκεκριμένη χώρα, στον σχεδιασμό της οποίας θα λαμβάνεται περισσότερο υπόψη η γνώμη των Ελλήνων;

«Η ΕΕ και η Γερμανία έχουν εμμονή με τη "διαρθρωτική προσαρμογή". Όπως προανέφερα, η Ελλάδα χρειάζεται αναμφισβήτητα διαρθρωτική προσαρμογή. Το πρόβλημα είναι ότι αυτές οι μεταρρυθμίσεις δεν μπορούν να παρέχουν την αναγκαία τόνωση, όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση και οι τιμές πέφτουν. Βελτώνει πράγματι την οικονομία το να απολύεις εργαζόμενους για να επιτύχεις εφάπαξ αύξηση της παραγωγικότητας; Βοηθά πράγματι στην αύξηση των πωλήσεων και της παραγωγής το να επιτρέπεις μεγαλύτερο ανταγωνισμό μεταξύ των επαγγελματιών όταν η ζήτηση είναι σε ύφεση; Οδηγούν σε εντονότερη οικονομική δραστηριότητα οι δημοσιονομικές περικοπές; Η απάντηση, γενικά, είναι όχι. Και, ακόμα χειρότερα, καθώς αυτές οι μεταρρυθμίσεις δεν έχουν αποτέλεσμα, χάνουν την αξιοπιστία και τη νομιμοποίησή τους.

Το παράδοξο είναι ότι επιβάλλοντας αυτές τις μεταρρυθμίσεις με εξαναγκασμό, τότε είναι λιγότερο πιθανό αυτές τελικά να εφαρμοστούν. Μακρίνα υπήρχε μεγαλύτερη συνεργασία στη χάραξη πολιτικής στην ΕΕ. Σκεφθείτε, για παράδειγμα, το ομοσπονδιακό σύστημα στις ΗΠΑ. Εάν στο Τέξας είχαν βυθιστεί σε μεγάλη ύφεση, οι εκπρόσωποί του στο Κογκρέσο θα φρόντιζαν να λάβουν βοήθεια από την Ουάσιγκτον. Γερουσιαστές άλλων πολιτειών ή η ομοσπονδιακή κυβέρνηση δεν θα υποστήριζαν ότι δεν πρέπει να αναληφθεί καμία δράση ώστε το Τέξας να πάρει ένα μάθημα σχετικά με τις αρετές της λιτότητας».

Ποια πολιτική, λοιπόν, θα θεωρούσε ενδεδειγμένη;

«Οι πολιτικές που χρειάζονται στην ΕΕ δεν είναι αστροφυσική. Πρέπει να σταματήσει η έμφαση στη λιτότητα και τη δημοσιονομική ισορροπία, και να αντικατασταθεί με μακροπρόθεσμες δημοσιονομικές δεσμεύσεις. Πλεονασματικές χώρες, όπως η Γερμανία, πρέπει να δεσμευτούν σε επιπλέον δαπάνες. Η ΕΚΤ πρέπει να εργαστεί εντακτικότερα για να ►►

«Το πρόβλημα δημοκρατίας είναι παγκόσμιο. Η Ελλάδα απλώς βιώνει μια ακραία εκδοχή μιας ασθένειας που επηρεάζει όλες τις σύγχρονες κοινωνίες» τονίζει ο Ντάνι Ρόντρικ.

►► αποτρέψει τον αποπληθωρισμό και να παραγάγει θετικό πληθωρισμό. Και, σχεδόν σίγουρα, θα χρειαστεί επιπλέον μείωση του χρέους. Δυστυχώς, σε ένα σύστημα όπου οι δανειστές έχουν τον πρώτο λόγο και συμπεριφέρονται μυωπικά, κανείς δεν εγγυάται ότι θα επικρατήσει η λογική».

Πώς, όμως, μπορεί να γίνει διαφορετικά, όταν οι αυτοχαρακτηριζόμενοι ως ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι ο κόσμος κινείται σύμφωνα με τα συμφέροντα των ισχυρών; Ο Ντάνι Ρόντρικ, ωστόσο, έχει μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα οπτική: και τα συμφέροντα, υποστηρίζει, καθορίζονται από ιδέες. «**Ήταν οι οικονομολόγοι και οι ιδέες τους που κατέστησαν σεβαστό να πιστεύουν οι πολιτικοί και οι ρυθμιστικές αρχές πως ό,τι είναι καλό για τη Γουόλ Στριτ είναι καλό και για την πλειοψηφία των πολιτών**».

Σε αυτή τη βάση, πώς θα εξηγούσατε το γεγονός ότι η γερμανική κυβέρνηση επιμένει στις ίδιες πολιτικές για την ευρωζώνη, και ειδικά για την περιφέρεια της ευρωζώνης, όταν ακόμα και οι «Πέντε Σοφοί» του οικονομικού της συμβουλίου κάνουν πρόβλεψη για μειωμένη ανάπτυξη της χώρας στο 1,2% τον επόμενο χρόνο και όταν υπάρχουν αναλυτές, όπως ο καθηγητής Φράτζερ του Γερμανικού Ινστιτούτου για την Οικονομική Έρευνα (DIW) που υποστηρίζει ότι «η Γερμανία δείχνει υγιής, μόνο και μόνο επειδή η μισή Ευρώπη δείχνει μισοπεθαμένη»;

«Λοιπόν, η στάση της Γερμανίας είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα για το πώς οι πολιτικές συχνά καθοδηγούνται από ιδέες - συχνά παρωχημένες, κακές ιδέες - παρά από συμφέροντα. Η Γερμανία δεν ωφελείται από μια στάσιμη Ευρώπη και περιοδικές κρίσεις του ευρώ. Η πρόσφατη οικονομική της ύφεση δείχνει πόσο στενά η οικονομική μοίρα της Γερμανίας

είναι συνδεδεμένη με τη μοίρα της υπόλοιπης Ευρώπης. Και, εάν η ευρωζώνη επρόκειτο να διαλυθεί, καμία χώρα δεν θα έχανε περισσότερο οικονομικά ή πολιτικά από ό,τι η ίδια η Γερμανία. Εκείνοι που υποστηρίζουν τη νομισματική και δημοσιονομική ανασθενιστική, καθώς και τη μείωση του χρέους, ως επί το πλείστον δεν λένε ότι η Γερμανία πρέπει να θυσιάσει τα συμφέροντά της προς όφελος των πιο αδύναμων χωρών του Νότου. Λένε ότι αυτός είναι ο μόνος δρόμος για να βγούμε από την κρίση και ότι και η Γερμανία θα ωφεληθεί από μια πιο γρήγορη απόφαση. Είναι τόσο υπέρ των συμφερόντων της Γερμανίας όσο και της Ελλάδας.

Η Γερμανία βλέπει το συμφέρον της διαφορετικά, γιατί καθοδηγείται από προ-κευθινιανές ιδέες και ηθολογικές αφηγήσεις. Όπως ότι η δημοσιονομική αυστηρότητα είναι καλή σε περίοδο ύφεσης. Και ότι αυτοί που αμαρτάνουν πρέπει να πληρώσουν για τα λάθη τους. Πρόκειται για έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης».

Ανεξάρτητα από το πώς αντιμετωπίζει το συμ-

Πρέπει να σταματήσει η έμφαση στη λιτότητα. Πλεονασματικές χώρες, όπως η Γερμανία, πρέπει να δεσμευθούν σε επιπλέον δαπάνες και η ΕΚΤ να παραγάγει θετικό πληθωρισμό

φέρον της η Γερμανία, ποιος θα ήταν ο καλύτερος τρόπος να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα χρέους της Ελλάδας;

«Οι χώρες μπορούν να απαλλαγούν από το πολύ υψηλό χρέος με τέσσερις τρόπους: αποπληρώνοντάς το, μειώνοντάς το με ανάπτυξη, μειώνοντάς το με πληθωρισμό ή με μείωση χρέους. Το να αποπληρωθεί όταν έχει αγγίξει μη βιώσιμα επίπεδα, συνήθως προϋπέθετε σοβαρή κατάργηση της κυριαρχίας: βρετανικές και αμερικανικές κανονιοφόρους (Λατινική Αμερική), ξένη κατοχή (Αίγυπτος) ή ανάληψη από ξένους των φορολογικών εξουσιών. Πρόκειται για το μοντέλο του 19ου αιώνα, που αμφιβάλω αν θα λειτουργήσει σήμερα. Οι δημοκρατίες δεν θα το ανεχτούν.

Όσο η Ελλάδα παραμένει στο ευρώ, το να μειώσει το χρέος με πληθωρισμό δεν είναι εφικτό. Οπότε, απομένουν δύο επιλογές: μείωση με ανάπτυξη και μείωση χρέους. Ιδανικά, θα είχαμε έναν συνδυασμό των δύο. Προς το παρόν, με τις εφαρμοζόμενες μακρο-πολιτικές, έχουμε το χειρότερο από όλα τα πιθανά αποτελέσματα. Η ονομαστική αξία του χρέους παραμένει αμετάβλητη, ενώ το ονομαστικό ΑΕΠ μειώνεται εξαιτίας τόσο της ύφεσης όσο και του αποπληθωρισμού. Το φορτίο του χρέους μεγαλώνει».

Οι διαφορετικές ιδέες για την επίλυση της κρίσης προσκρούουν σε μια άκαμπτη Ευρώπη, όμως. Θα αναφέρω στον καθηγητή το σενάριο του, που αναφέραμε στον πρόλογό μας, το οποίο δημοσίευσε τον Ιούνιο του 2012, πριν από τη διεξαγωγή των επαναληπτικών εκλογών στην Ελλάδα, υπό τον τίτλο «Το τέλος του κόσμου όπως τον γνωρίζαμε». Εκκινούσε από μια υποθετική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ, και συνεπακόλουθο αίτημα για επαναδιαπραγμάτευση των όρων του μνημονίου, που ωστόσο θα «έβρισκε τοίχο» στην Άνγκελα Μέρκελ. Το γεγονός θα πυροδοτούσε κα-

ταιγιστικές εξελίξεις που θα κατέληγαν στη «Δεύτερη Μεγάλη Ύφεση». Του επισημαίνω ότι, δύο χρόνια μετά από αυτό το άρθρο του, ο ΣΥΡΙΖΑ φλερτάρει πάλι με την ανάληψη της εξουσίας στην Ελλάδα.

Πιστεύετε ότι αυτό το σενάριο είναι ακόμα εύλογο;

«Χμ... Το είχα ξεχάσει αυτό το κομμάτι, μέχρι που μου το θυμίσατε» μου λέει. «Το αναζήτησα και το ξαναδιάβασα και ένα ρίγος διαπέρασε τη σπονδυλική μου στήλη. Οπωσδήποτε, μοιάζει ακόμα εύλογο. Και, υπό μία έννοια, έχει γίνει περισσότερο εύλογο. Δεν έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που οι άνθρωποι μίλούσαν για την κρίση του ευρώ σε παρελθοντικό χρόνο. Η Ελλάδα και η Ισπανία έμοιαζαν να έχουν γλιτώσει. Και υπήρχε πολλή αισιοδοξία για τις αναδυόμενες αγορές και την Αφρική. Ίσως μόνο φωτει-

νό σημείο εξακολουθεί να παραμένει ότι η αμερικανική οικονομία πάει σχετικά καλά. Η ανάπτυξη στην Κίνα μειώνεται και η αισιοδοξία για τις αναδυόμενες αγορές έχει αντικατασταθεί από απαισιοδοξία (ίσως υπερβολική απαισιοδοξία). Επιπλέον, η Γαλλία και η Ιταλία μοιάζουν να βρίσκονται σε μεγάλους μπελάδες, και τα νέα από τη Γερμανία δεν είναι και τόσο καυτά. Εάν προσθέσετε σε αυτά τις εξελίξεις στη Νότια Θάλασσα της Κίνας και (πιο άμεσα ανησυχητικό) την ανάπτυξη του «Ισλαμικού Κράτους» στη Μέση Ανατολή, έχουμε ένα πραγματικά τρομακτικό μείγμα. Σε μια τέτοια κατάσταση, είναι αυθαίρετο να υποθέσουμε τι θα είναι αυτό που θα φουντώσει περισσότερο την πυρκαγιά. Οτιδήποτε θα μπορούσε να προκαλέσει κάτι τέτοιο. Χρησιμοποίησα τον ΣΥΡΙΖΑ στο άρθρο μου στο οποίο αναφέρατε, αλλά όχι για να αποδώσω συγκεκριμένα ευθύνες».

Το να αποπληρωθεί το χρέος, όταν έχει γίνει μη βιώσιμο, ιστορικά προϋπέθετε σοβαρή κατάργηση της κυριαρχίας. Πρόκειται για μοντέλο του 19ου αιώνα, που οι δημοκρατίες δεν θα ανεχτούν.

Δεδομένης της παρούσας «θέσης» της χρηματιστικοποίησης της παγκόσμιας οικονομίας και μιας νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης που έχει προχωρήσει πάρα πολύ (για να χρησιμοποιήσω όρους της διαλεκτικής του Χέγκελ), οποιοδήποτε γεγονός πυροδοτήσει ανάφλεξη δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί η «αντίθεση» εκείνη που θα οδηγήσει σε «νέα σύνθεση»; Και τι είδους «αντίθεση» θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια «νέα σύνθεση» που θα αντανakaλούσε μια παγκόσμια τάξη με περισσότερη ισότητα και δημοκρατία;

«Είναι πολύ μηχανιστικός αυτός ο τρόπος ανάλυσης της Ιστορίας για εμένα» μου λέει. «Δεν είναι όλα τα σοκ βετικά. Η κατάργηση του Κανόνα του Χρυσού στο διάστημα του Μεσοπολέμου δεν οδήγησε μόνο στη Μεγάλη Ύφεση, αλλά επίσης και στον ναζισμό, τον φασισμό και, τελικά, στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ναι, το καθεστώς του Μπρέτον Γουτς πράγματι δημιούργησε μια νέα σύνθεση - αλλά αφού ο κόσμος πέρασε όλα αυτά τα δεινά. Ας ελπίσουμε ότι η λογική θα επικρατήσει νωρίτερα αυτή τη φορά».

Πόσο μπορεί να ελπίζει κάποιος ότι θα επικρατήσει η λογική διανοούμενων όπως του Ντάνι Ρόντρικ - και πολλών άλλων - όταν η «λογική» της πολιτικής και οικονομικής ελίτ «υπαγορεύει» ότι το «συμφέρον» του πλανήτη υπηρετείται με την παρούσα κατάσταση; Χρειάζεται αλλαγή ιδεολογίας. Γιατί, όπως έγραψε ο Ντάνι Ρόντρικ σε άλλο άρθρο του: «Εάν οι πολύ πλούσιοι πιστεύουν ότι δεν είναι πια μέρος της κοινωνίας και δεν έχουν ανάγκη διακυβέρνησης, δεν είναι γιατί αυτή η πεποίθηση αντιστοιχεί στην αντικειμενική πραγματικότητα. Είναι επειδή η κυρίαρχη αφήγηση της εποχής μας απεικονίζει τις αγορές ως αυτόνομες οντότητες που "καίνε" το "δικό τους καύσιμο" (...). Και καταλήγει ότι δεν είναι το συμφέρον των πολύ πλουσίων που στέκεται εμπόδιο σε περισσότερη ισότητα και κοινωνική ένταξη: «Το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι η έλλειψη αναγνώρισης ότι οι αγορές δεν παράγουν να παράγουν ευημερία για πολλή - για κανέναν - εκτός αν περιβάλλονται από υγιείς κοινωνίες και καλή διακυβέρνηση»...